

ПЕТРЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕГІВНА

*Одеський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету, кандидат юридичних наук*

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ПРИМИРНІ ПРОЦЕДУРИ», «ДОСУДОВИЙ ПОРЯДОК ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ», «СПОСОБИ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ»

Сучасні українські правники, як науковці так і практики, проявляють значний інтерес до питання мирного врегулювання спорів між сторонам, які перебувають у конфлікті. Так, в 2016 році до Конституції України були внесені зміни відповідно до яких законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору (ч. 4 ст. 124 Конституції України). При прийнятті нових редакцій Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України в 2017 році серед чисельних змін була викладена в новій редакцій статті які закріплюють вимоги до позовної заяви. Зокрема ч. 3 ст. 162 ГПК України, ч. 3 ст. 175 ЦПК України та ч. 5 ст. 160 КАС України закріплено, що позовна заява повинна містити відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору – у випадку, якщо законом встановлений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. В свою чергу, Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки від 1 червня 2021 року одним із напрямів розвитку покращення доступу до судочинства визначено розвиток альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів.

Таким чином, вбачається, що системи альтернативного вирішення спорів є одним із напрямів розвитку національної правової системи. При цьому, термінологія яка застосовується в законодавстві та науці не є ідентичною, що в свою чергу ускладнює розуміння правової природи даного інституту та можливу подальшу правозастосовну практику.

Так, як вбачається з наведених норм законодавцем використовується термін «досудовий порядок урегулювання спору» та «заходи досудового врегулювання спору». Також серед інших використовується термін «альтернативне вирішення спорів». А поряд з іншим, науковці також оперують поняттям «примирні процедури». Так, наприклад О. Хрімлі досліджує питання примирних процедур як форми захисту прав інвесторів у сфері господарювання серед яких медіація, трансакція, консиліація, міні- розгляд, посередництво, переговори [1]. А. Г. Гулик досліджує питання урегулювання спору за участю судді як примирну процедуру у цивільному судочинстві [2]. Т. Шинкар, в свою чергу говорить про альтернативні (неюрисдикційні) форми припинення юридичних спорів і використання примирних процедур [3, с. 220]. Тобто авторка фактично

ототожнює поняття «альтернативне вирішення спорів» та «примирні процедури».

Отже в правовій доктрині та чанному законодавстві відсутнє чітке розмежування основних понять, які застосовуються при визначенні процедури врегулювання спору способом відмінним від суду.

По-перше, щодо терміну «примирні процедури». Д. Березніцький зауважує, що у науковій літературі процедури примирення називають по-різному, як-от: посередництво, медіація, консиліація, модерація або просто процедура примирення [4, с. 148]. Проте з зазначеним твердженням погодитися не можна, оскільки наведені способи вирішення спорів є самостійними, а не синонімами терміну «процедури примирення».

Окрім того, примирення англійською перекладається як «conciliation». При цьому, в Європейських країнах консиліацію (conciliation) виділяють як окремий вид альтернативних способів вирішення спорів. Наприклад в Італії примирення (conciliation) розуміють як «це ще один процес вирішення спорів, який включає в себе побудову позитивних відносин між сторонами спору, однак у кількох відносинах він принципово відрізняється від медіації та арбітражу У примиренні нейтральна сторона зазвичай розглядається як авторитетна фігура, що відповідає за пошук найкращого рішення для сторін» [5]. Якщо ж звернутися до етимології слова, то тлумачний словник української мови визначає «примиряти» як встановлювати мирні стосунки між ким-небудь, відновлювати злагоду [6]. Однак, основною метою застосування альтернативних способів вирішення спору не є відновлення миру між конфліктуючими сторонами та їх стосунків, а є зосередження саме на вирішенні конфлікту. А вже в залежності від обраного способу вирішення спору можливе і безпосереднє відновлення стосунків між ними. Таким чином, застосування терміну «примирні процедури», як узагальнюючого до способів вирішення конфліктів не судовим шляхом є помилковим.

По-друге, що стосується терміну «досудовий порядок врегулювання спорів». Як зазначалося вище досудовий порядок врегулювання спорів як можлива обов'язкова процедура задекларована чинною Конституцією України.

Т. Степанова, досліджуючи питання розмежування понять медіація, досудове урегулювання спорів та урегулювання спорів за участю судді зазначає, що досудове врегулювання господарських спорів – це сукупність заходів щодо звернення підприємств і організацій, чиї права порушені, для безпосереднього вирішення спору, який виник із суб'єктами-порушниками цих прав і інтересів, до звернення з позовом до господарського суду [7, с. 25]. При цьому авторка зауважує, що в такому випадку «порушнику «надано шанс» врегулювати спір безпосередньо, без звернення до суду і без несення додаткових витрат на судовий розгляд (відшкодування судового збору, витрат на правову допомогу та ін.)» [7, с. 25]. Отже, досліджувана процедура має передувати зверненню до суду та має на меті уникнення такого звернення.

При цьому, досудове врегулювання спору є узагальнюючим поняттям та може включати різні способи їх вирішення, наприклад такі як претензійний порядок вирішення спору, медіація, переговори.

По-третє, щодо категорії «альтернативне врегулювання спорів» (Alternative Disput Resolution – ADR), то даний термін передбачає широке коло механізмів для вирішення конфліктів, які є альтернативними саме суду. Так до альтернативного вирішення спорів (ADR) «відноситься різноманітні окремі процеси для вирішення ведення спорів, незалежно від розгляду в суді» [8, с. 280]. Вбачається, що такий підхід сформовано історією виникнення, розвитку та становлення даного інституту, яка обумовлює в подальшому його провадний зміст.

Таким чином, примирні процедури та досудовий порядок вирішення спорів є способами (видами) альтернативного вирішення спорів. Саме тому зазначені поняття необхідно розмежовувати, а використання їх в науковій та практичній сферах як синонімів при загальній характеристиці засобів вирішення спорів, які являються альтернативними суду є помилковим.

Список використаних джерел:

1. Хрімлі О. Примирні процедури як форма захисту прав інвесторів у сфері господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 100–104.
2. Гулик А. Г. Примирні процедури як одна з форм оптимізації цивільного судочинства. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 184–188.
3. Шинкар Т. Сутність процедур примирення у системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів). URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13220/219_226.pdf
4. Березніцький Д. А. Консиліація як альтернативний спосіб розгляду цивільних справ. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 147–150.
5. Sgubini A., Marighetto A., Prieditis M. Arbitration, Mediation and Conciliation: differences and similarities from an International and Italian business perspective. 2014. URL: <https://mediate.com/arbitration-mediation-and-conciliation-differences-and-similarities-from-an-international-and-italian-business-perspective/>
6. Академічний тлумачний словник української мови. Онлайн версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/prymyrjaty>
7. Степанова Т. В. Щодо розмежування понять «медіація», «досудове врегулювання спорів» та «урегулювання спорів за участю судді». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. С. 24–27.
8. The Oxford Handbook of law and economics. Volume 3: Public Law and Legal Institutions/ Edited by F.Parici. Oxford University Press. 2017. 588 с.

Ключові слова: примирні процедури, досудовий порядок вирішення спорів, альтернативне вирішення спорів.

Key words: procedures of reconciliation, pre-trial settlement of disputes, alternative disput resolution.